

**ОБЕКТНА И СУБЕКТНА РЕПРИЗА В СИНТАКТИЧНАТА
СТРУКТУРА НА СЛAVЯНСКИЯ ЮРИДИЧЕСКИ ТЕКСТ**

АНИ КЕМАЛОВА

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“

kemalova.a@gmail.com

**OBJECTIVE AND SUBJECTIVE REPRIZE IN THE SYNTACTIC
STRUCTURE OF THE SLAVIC LEGAL TEXT**

ANI KEMALOVA

PLOVDIV UNIVERSITY PAISII HILENDARSKI

kemalova.a@gmail.com

The topic of the research in the present study is the doubling (reprize) of subjective and objective segments of the phrase in a text with specific topical and stylistic characteristics, such as the juridical part of manuscript #101 (36) from the compilation of the National Library Ivan Vazov. The focus of the analysis is mainly on the functional and compositional role of the doubling in the construction of the legal text. The data from the examples of objective reprize correlate to some of the existing theories of its origin and causes for its genesis, as far as it is a part of the Balkan image of Bulgarian language. As a result of the study are pointed out some particularities of the structural and functional parameters of the analysed syntactic units. An opinion is stated on the subject of the relation between the studied phenomenon and the decomposition of the complex declension and with the analytic tendencies in Bulgarian language in general.

Keywords: Manuscripts with legal content; historical syntax; reprize of the object; reprize of the subject

Ръкопис № 101 (36) от сбирката на Народна библиотека „Иван Вазов“ е сборник със смесено съдържание, датиран „според хартията и писмото“ в XVI век (Цонев/Tsonev 1920: 69 и 84). Върху съдържанието на книгата все още не е правен пълен текстологичен и езиков анализ, но може да се каже, че юридическата част има компилативен преводен характер. Повечето от разпоредбите, които са организирани в 146 глави, са базирани в една или друга степен на апостолските заповеди, правилата на светите отци и църковните събори и други канонични сборници, но натрупаните редакционни (нарочни) или неволни изменения не позволяват точни езикови препратки¹.

Информация за палеографските и езиково-правописни особености е поместена в публикувания речник-индекс на обособената юридическа (л. 20–126v от общо 174 листа) част от текста (Кемалова/Kemalova 2016: 7–19). Макар изнесените там данни за езика и правописа да имат само съпътстващ характер, сред тях могат да се посочат някои обобщения, обслужващи целите на настоящата статия:

Ортографията е силно компрометирана във всяко отношение – наблюдават се множество грешки от техническо естество, но също и такива, които очевидно са предизвикани от естествени процеси на всички езикови равнища и влизат в конфликт с нормативната рамка. Напълно според очакванията тези отклонения имат количествен превес във фонетично отношение, но има и достатъчно красноречиви образци от морфологично и синтактично естество. Голямата част от тях (нестройна парадигма на именното склонение; заместване на инфинитива с да-конструкция или формална негова употреба, която не реализира старите функционално-семантични възможности²; постпозитивни показателни местоимения с детерминативна роля и др.) могат пряко да се обвържат с балканската същност на българския език. От тази гледна точка тук се разглеждат случаите с реприза на допълнението.

Предмет на изследване в настоящата статия са удвоявания на субектни и обектни сегменти на изречението в текст със специфична тематична и стилистична характеристика, каквато има юридическата част от ръкопис № 101 (36). Фокусът на анализа е насочен основно върху тяхната функционална и композиционна роля в изграждането на правния текст.

Данните от примерите за обектна реприза се съотнасят към някои от разпространените теории за нейния произход и причини за възникване, доколкото тя е част от балканския облик на българския език.

I. Удвояване на обекта

Още от 30-те години на XIX век, след безценните приноси на Вук Караджич и Йерней Копитар, балканските черти на българския език са предмет на редица изследвания, които се отличават със значително концептуално и ракурсно разнообразие (Асенова/Asenova 1989; Иванов/Ivanov 2008³; Małeckі 1939; Минчева/Mincheva 1983, Минчева/Mincheva 1987; Мирчев/Mirchev 1953, Мирчев/Mirchev 1966, Мирчев/Mirchev 1978; Цивьян/Tsiv'ian 1965, Цивьян/Tsiv'ian 1979 и мн. др.). Като една от тези черти, но не без известни дискусии през годините (Милетич/Miletich 1937; Минчева/Mincheva 1969; Младенов/Mladenov 1968), се посочва удвояването на прякото и непрякото допълнение посредством енклитична местоименна форма.

Прономиналната реприза представлява интерес от различно изследователско естество, като се започне с нейната формалноструктурна репрезентация, мине се през функционалните ѝ реализации и се стигне до принцип-

ни спорове за нейния генезис и принадлежността ѝ към балканските черти на българския език. Категорично мнение по последния от изброените по-горе аспекти в миналото изказва Любомир Милетич, като заявява позицията си още в недвусмисленото заглавие на своята статия „Удвояването на обекта в българския език не е „балканизъм“ (Милетич/Miletich 1937). Трябва да се отбележи, че обструкцията на Любомир Милетич по този въпрос е предизвикана не толкова от същността на това езиково проявление, за която към онзи момент няма и достатъчно обстоятелни изследвания, колкото от погрешното възприемане на термина „балканизъм“ като синоним на „чуждица“. В своя задочен спор с учени, които застъпват македонската и трако-илирийската постановка (например Селищев/Selishev 1918: 246–250; Mazon 1936⁴: 55 и др.), чрез редица примери от българските териториални говори (Милетич/Miletich 1937: 9–18) авторът защитава общобългарския характер на явлениято, обяснявайки го с „абстрахирани (откъснати) флексивни елементи от сложното склонение, които са били отъждествявани със самостоятелните лични местоименни падежни форми“ (Милетич/Miletich 1937: 8), като същевременно не отстъпва от разбирането си, че „балканско“ означава „чуждо“ (Милетич/Miletich 1937: 1). Тази позиция търпи основателна критика както по отношение на ксенофобското отношение към балканските езикови елементи, така и по съществуването на своята научна състоятелност (Минчева/Mincheva 1969: 43–45; Младенов/Mladenov 1968: 153 и др.). Нека не забравяме обаче обстоятелството, че по времето, когато Милетич публикува своя материал, понятието „езиков съюз“, формулирано от основателите на Пражката лингвистична школа, е твърде младо и не по-малко дискуссионно. Това в още по-силна мяра се отнася до концепцията за БЕС⁵, която едва през 1933 г. придобива характера на научна стратегия, след като Малецки поставя петте тезисни въпроса, на които новата тогава наука *балканско езикознание* тепърва ще търси отговори. Обективността налага да отбележим, че след провеждането на знаменателния III международен конгрес на лингвистите, където именно се случва това жалониране на основните посоки за езиковедски търсения в областта на балканистиката, ще мине известно време преди да се появят някои значими трудове в тази област, поставени в различна степен на плоскостта на фундаменталната типология (Асенова/Asenova 1984, Асенова/Asenova 1989; Минчева/Mincheva 1981, Минчева/Mincheva 1983; Цивьян/Tsiv'ian 1979; Цыхун/Tsykhun 1981 и др.) или обследващи сравнително по-детайлно конкретни елементи от общобалканското езиково градиво и тяхното проявление в отделните езици, съставляващи БЕС (Гълъбов/Galabov 1962; Дограмаджиева/Dogramadzhieva 1985; Лопашов/Lopashov 1978; Минчева/Mincheva 1969; Цивьян/Tsiv'ian 1965 и др.).

Основната доказателствена тежест от постановката на Милетич пада върху разпадането на именната падежна парадигма, което се сочи като основна причина за декомпозицията на сложно склонените имена. В едно

от най-всеобхватните изследвания върху дискуссионния езиков факт А. Минчева (Минчева/Mincheva 1969) сочи две основни възражения, обосновани с различен аргументативен подход.

1. Авторката задава въпроса „Къде е съществувал или от къде се е взел моделът, според който се е извършила декомпозицията?“ (Минчева/Mincheva 1969: 43), облягайки се на разбирането, че „Всяка декомпозиция по начало се основава върху съществуващ вече модел“, а такъв (на изречение с удвоено допълнение) в българския език няма и остава той да се потърси в другите представители на БЕС (Минчева/Mincheva 1969: 44). В този случай обаче сравнението с румънски и албански е неприложимо, защото техните писмени паметници са значително по-късни от първите засвидетелствани категорични случаи на удвоено допълнение в български извори от XII и XIII век⁶, без това да отхвърля възможността явлението да е било от по-рано познато в неславянските балкански езици. А. Минчева смята също, че в гръцкия език репризата е по-късно явление, а не от онези „изконни особености, присъщи и възникнали в естественото му развитие твърде рано, в повечето случаи – преди да бъдат развити в останалите балкански езици (Минчева/Mincheva 1987: 8), които го превръщат в език еталон на БЕС (Сандфелд/Sandfeld 1930: 163). Вижда се, че оборването на декомпозиционната теория на Милетич с тези аргументи се поставя на известна схематична плоскост (*модел* → *декомпозиция* → *местоименна реприза* ∅ *модел*, следователно връзката *декомпозиция* → *местоименна реприза* е невъзможна), което превръща въпроса за необходимостта от съществуването на протомодел в аксиомен.

2. А. Минчева акцентира и върху хронологичната несъстоятелност на декомпозиционната теория, доколкото тази постановка, както вече беше казано, се обляга изцяло на презюмирането на аналитични процеси в напреднал стадий при имената. Авторката коректно отбелязва, че по-късните изследвания върху историята на местоименната реприза в българския език (например Мирчев/Mirchev 1966), които доказват сравнително ранно начало на явлението и го изравняват хронологично с аналитичните промени, не са били известни на Л. Милетич (Минчева/Mincheva: 1969: 44) и той обективно не е могъл да ги вземе под внимание. Тук обаче трябва да се посочи, че идеята за причинно-следствена връзка между разпадането на именното склонение и удвояването на допълнението не е загубила актуалност и днес. Някои съвременни автори дори я смятат за „очевидна“, като я посочват за една от основните причини за появата на разглеждания балканизъм в българския език, поставяйки я в тясна зависимост от възникналата възможност за препозиция на допълнението спрямо сказуемото при актуален словоред. В този контекст същността на явлението се търси „в стремежа към ясно изразяване на субектно-обектните отношения.“ (Харалампиев/Haralampiev 2001: 206). Аргументът на Минчева за хронологична несъстоятелност (двете явления са сравнително едновременни в появата си и това не позволява търсенето на причинно-следствени връзки между тях) в ци-

тирания материал на Харалампиев не се счита за достатъчен. Нещо повече. След като изнася старобългарски примери, сред които е и откъсът от Зографското евангелие, цитиран също и от Минчева (Минчева/Mincheva 1969: 26), авторът заключава: „Приведените примери показват, че удвояването на допълнението е било в ход на установяване още в говоримия старобългарски език и едновременно с това са свидетелство за началото на разпадането на именното склонение по същото време“ (Харалампиев/Haralampiev 2001: 206).

Всичко това идва да покаже (и далеч не за първи път), че един и същи изворов материал може да бъде тълкуван не просто различно, а в известен смисъл превратно от различните изследователи.

В контекста на последното е и разбирането, че обективното и пълноценно съществуване на естествените закономерни езикови явления не зависи от неговото субективно възприемане и тълкуване. Изнесените по-долу примери целят предимно да прибавят известен принос към изворовия материал и да му дадат един по-различен ракурс на обследване.

1) *їерєи ї др̑хїерєє не п̑вѣаеть прїиѡ|ти ѥ̑ къ ѡсѡв̑єи. аще не дов̑ре извєст̑нѣ видїѡ̑ єго, ѡт̑ць (sic!) др̑х̑овни ѡко чї|сто. оу̑же покѡднїє имѡт̑.* (л. 43v);

2) *А бѡби слѡжещєи. | на р̑жєни повєлєвѡемь тємь до с̑маго |д̑не прїхѡдїти къ с̑томз прїчєщєнїю* (л. 74).

3) *А ѡ нївѡхъ и | ѡ вїногр̑д̑хъ. аще прїкључї|т̑зє что им̑з таково то о с̑х̑з | кнєзь дѡ сѡд̑дїть. сь прѡшенїє|мь др̑хїерєѡвємь:~* (л. 24v)

4) *аще лї | є їерєи ѡмєт̑нєвї сє. то вжє к томз | дѡ не бѡѡт̑з їерєи дов̑лє бѡ тѡковї дѡ |прїѡм̑т̑ ѡ̑. на покѡднїє:(л. 96);*

5) *|гр̑д̑. или вь сєлѡ. тѡковѡго дѡ не ѡс̑т̑|вє слѡжїтї. дѡн̑ѡже слїшє̑ ѡ немь |каковє̑ є жїтнємь вїл̑з вь сѡѡє̑ знѡ|ем̑с̑т̑в̑. (л. 68). [Εἴ τις πρεσβύτερος ... ἀπολείψας τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν, εἰς ἑτέραν ἀπέλθῃ, καὶ παντελῶς μεταστὰς διατρίβῃ ἐν ἄλλῃ παροικίᾳ ... τοῦτον κελεύομεν μηκέτι λειτουργεῖν ...] (Απ. 15)*

В синхрон с познатите в науката образци изнесените илюстративни примери от ръкопис 101 (36) сочат, че местоименната клитика може да повтаря както косвеното (баби ... повелеваемъ темь – пример 2), така и прякото допълнение (їерєи ї др̑хїерєє не п̑вѣаеть прїиѡ|ти ѥ̑ къ ѡсѡв̑єи – пример 1; такиѡвї дѡ |прїѡм̑т̑ ѡ̑. – пример 4), като това се случва по сходна схема, както е отбелязано и при Минчева (Минчева/Mincheva 1969: 31).

Удвояване на местоименно допълнение се среща значително по-рядко (такиѡвї ... ѡ̑. – пример 4). Причината за това е преди всичко в нормативния

характер на текста (кодекс, закон), който изисква максимална прецизност на изказа. В повечето случаи допълнението не може да бъде изразено прономинално, за да не се допусне непълнота или неяснота на законната разпоредба. Вероятно обяснение за посоченото тук изключение е неколкратното по-предишно използване на думата *їерей* в цялостния състав⁷ на правилото: *аще лї | їе їерей... да не воуѣтъ їерей... /їерей/ такиви ... ѥ.*

Дистанцията между допълнението и сказуемото, която някои автори приемат за основната причина за повторението в конструкции, в които „именната фраза позиционно е изнесена напред“ (Викторова/Viktorova 2007: 81), има очевиден специален статут в структурата на изследвания ръкопис. Често именната обектна група е в разширен състав от съществително име с определения от типа на причастни конструкции и/или подчинено изречение (*бѣви сѣзжѣши. | на рѣжѣни* – пример 2; *їерей |аще прѣвидеть...* – пример 5; *А ѡ нивахѣ и | ѡ виноградѣхѣ. аще приключи|тъсе что имъ таково то о сїхѣ | кнезь да соудить* - пример 3).

В контекста на типичните конструкции от старобългарските образци, посочени от А. Минчева (1969: 27), и от характерните за СБЕ⁸ (Попов/Роров: 1973) примери 3 и 5 имат сравнително периферен облик. В тях елементите (*таковаго* и *сїхѣ*), които дублират разширеното допълнение, са препозитивни спрямо сказуемото и не са клитики.

Друга съществена черта, която се оказва характерна за осъществяване на правния модел, е разширяването на допълнението с подчинено обстоятелствено изречение за условие. То може да бъде твърде многословно, когато юридическият състав съдържа няколко хипотези, какъвто е случаят в пример 5: (*їерей |аще прѣвидеть ѡ своего знаямства |и въ инъ землю. или прѣвидеть въ инъ |градѣ. или въ села*). Тук обаче трябва да се вземат предвид и въвеждащите средства, които имат смислово синонимен характер, макар понякога да структурират формално различни синтактични сегменти (*иже аще / аще*). Дубльорът *таковаго* има дейктичен характер не само заради принадлежността си към нарочната прономинална група (показателно местоимение), но и защото осигурява необходимия контакт между допълнението и сказуемото, които се оказват на значително разстояние едно от друго. Опростените фрази (*їерей [...] толковаго да не ѡстѣ|вѣ сѣзжити. /їерей [...] да не ѡстѣ|вѣ* (3 л. мн. ч.) *сѣзжити.*) дават добра представа за тази роля на местоимението. Както отбелязва Минчева, този конструктивен тип е възможен „при всяка усложнена постройка на изречението, когато допълнението е изнесено напред и е откъснато от глагола с относително изречение или други свои пояснения“ (Минчева/Mincheva 1969: 27). Кон-

В старобългарския език удвояването на подлога е сравнително ограничено явление, в което се разпознава известно влияние на гръцките прототипи, но се допуска и възможността да представлява част от говоримия български език през Средновековието (Дограмаджиева/Dogramadzhieva 1985; Мирчев/Mirchev 1974; Харалампиев/Haralampiev 2001: 209–210). Има изказано мнение, че дублирането на подлога в народните говори е обусловено от неговата прономинална репрезентация. „Тъй като местоимението е по-абстрактно, по-неопределено, говорителят дублира подлога, за да го изрази по-ясно“ (Топалова-Симеонова/Topalova-Simeonova 1969: 44). Пряката връзка между класическите образци (ходѣѡи по пѣѡти непорочѣноу съ ми слоужаши – Харалампиев/Haralampiev 2001: 209) и тези, които се откриват в СБЕ (*Вие, българите; Тя майка ти* – Попов/Popov 1963: 106), се търси във факта, че дублирането на подлога става само с лично местоимение/показателно местоимение в треголична функция. В този смисъл изследваният материал от ръкопис 101 (36) не показва директна близост с архаичните образци или техни наследници в днешните диалекти, а функционални специфики, обслужващи тематиката и структурата на текста и тяхната реализация.

От гледна точка на компонентите, които съставят наблюдаваните структури с удвояване на субекта, могат да се различат няколко групи:

1. *съществително име – местоимение*

1) *Ѳерѣи. аще испѣлънетъ. на вѣлвдѣ. | или мѡжеложествомъ. или гадѣомъ | в | или скотомъ да ѡложитъ се таковѣ, | ѡ лѡргѣе: (л. 27–27v)*

2) *Пѡпъ аще свою црѣвь | не помитаетъ ни чистѣтѣ и зкраша|етъ. и не вѣнмае се творити по вѣ|се свѡти. такови да ѡлзчит се. ѡ | ѣрества: (л. 64)*

2. *причастие – местоимение*

3) *Гадѣ|ще гарѣвана или враноу свракъ и галѣ|цоу. кзквицъ кагвѣа какова або (sic!) врла: гларора (sic!) таковины да кдѣ се | заповѣдию лѣѣ ѡ поклонъ рѣ на | днѣ:~ (л. 61) [Εἰ τις ἐπίσκοπος... φάγη κρέα αἵματι ψυχῆς αὐτοῦ ... καθαίρεισθω τοῦτο γάρ ὁ νόμος] (Ап. 63).*

3. *местоимение или конструкция с местоименен елемент – местоимение*

4) *Аще ли вѣ малакиѣ вѣпѣт|ъ такови и вѣ велики по. и тѣ ни тогѡ да | не причестт се (sic!) на пасзхъ:~ (л. 43). Вмъкването на съюза и пред показателното местоимение (и тѣ) по принцип се посочва като „характерна развойна особеност“ (Харалампиев/ Haralampiev 2001: 209), но в конкретния случай по-скоро става дума за кореспонденция с предходен законов текст със сходно съдържание.*

5) Аще кто бракъ |оу|кра,детъ. или таїно илї насиліе^м та|кови да не възст^спае^т на ереїт^сво. (л. 123)

6) Аще кто къ евре|шмъ приложит се. и съ нимы еди|номъ,дръствоуе^т въ веръ ихъ. |сз аще кога паки прїдетъ на хрестїа|нство. да ѿлзчит се (л. 63v).

7) Въсакъ иже | кромъ детородна. инако не|како възден. кромѣ потъвз|ни нѣжи естзст^свнаго. люво|дѣїства. сз жрътвз дае^т дѣа|вола свое. семе. без^с потребї | како точе свое семе. (л. 59v).

Образи като Пшпъ пзиен въ кръчъм|ници. или играе или коз'логлас|еи. Ѹ да извр'жет^с се ѿ ерест'ва: (л. 64) говорят за факултативния характер на явлението.

Изнесените тук случаи, които са само малка илюстративна част от наличните в текста на сборника, дават основание за следните обобщения:

Мястото на местоимения елемент по отношение на сказуемото не е фиксирано, но препозицията се предпочита (в примери: 1 – да ѿложит^се таковї; 3 – таковиы да кае^т се; 4 – тъ ... да | не причестт се; 5 – та|кови да не възст^спае; 6 – сз ... да ѿлзчит се / срещу само пример 2 – такови да ѿлзчит се).

Във всички случаи приглаголният подлог се реализира чрез показателно местоимение. Формално (но не и функционално) изключение показват редки примери като |ереи ацъ прѣлюви дѣветъ. жена |его. а тъ не вестъ. то да сльзжитъ, |їереи. (28), където именният субект е буквално повторен (|ереи / |їереи).

Дистантният подлог е отделен чрез едно (примери 1, 3, 4, 5) или дори няколко подчинени изречения (примери 2, 6), някои от които с партиципиален предикат (пример 7).

Както е известно, структурирането на правния текст обикновено следва повтарящ се (разпознаваем) модел, в който елементите имат строга (клиширана) последователност: *казус* (указание, предписание/нарушаване на нормата или равновесието) и *санкция* (възмездяване/възстановяване на равновесието). В казуса може да бъде посочен вършител (субект на действието, което нарушава равновесието или е адресат на предписанието), който, от друга страна, се превръща в обект на санкцията. Езиковите средства, които реализират структурното клише на правната разпоредба, са много разнообразни. Това дава възможност субектно-обектните правни отношения да съвпадат, да се противопоставят или свободно да се заменят в субектно-обектните граматични позиции. В тази връзка съществено влияние оказва залоговата глаголна форма, а в конкретния случай една от най-предпочитаните е медиалната употреба (Пшпъ [...]|да ѿлзчит се. ѿ |їерест'ва:).

Това допълнително засилва необходимостта дистантно разположените от сказуемото субект и обект да бъдат подсилени, подчертани чрез дубли-

раци прономиналии. По този начин се постига структурна и съдържателна яснота, която може и да създава усещането за известна плеонастичност на изказването, но е важна за неговото недвусмислено възприемане.

В заключение могат да се направят няколко обобщения на изводите от изследването:

✓ Примерите за удвояване на допълнението, които се наблюдават в юридическия текст от ръкопис 101 (36), показват известна приемственост със старобългарските, среднобългарските и ранните новобългарски образци. Случаите, които кореспондират с евентуални гръцки антиграфи, не би трябвало да се възприемат като механично пренесени. Точно обратното – сравнително слабата фреквентност може да бъде причинена от съобразяването с оригиналните текстове⁹, както често се случва и с други народно-говорни особености. Местоименната реприза се реализира с домашни средства и по логиката на вътрешните закономерности на българския език и несъмнено притежава потенциал за разширяване на своите структурни и функционални параметри.

✓ Декомпозицията на сложно склонените имена би могла да бъде евентуална причина за някои структурни модели на удвоено допълнение, но далеч не на всички. Наличието на препозиционни и неклитични дубльори го илюстрира добре.

✓ Бидейки част от естествената балканска същност на българския език, по-вероятно е аналитичната именна тенденция и репризата на допълнението да са били не в субординационни или причинно-следствени отношения, което от своя страна предполага хронологична последователност на възникването им, а в синхронна колаборация.

✓ Случаите на субектно удвояване се различават в значителна степен и формално, и функционално от посочваните в СБЕ образци. Структурно стоят по-близо до старобългарските модели.

✓ В изследвания текст примерите имат напълно конструктивен характер. Репризата на подлога цели най-вече допълнително посочване, което позиционно да има по-непосредствена постановка спрямо сказуемото. Това в известна степен го сближава с аналогичните функционални модели при удвоеното допълнение.

Изнесените данни от ръкопис 101 (36), дори в своя ограничен обем в настоящата статия, показват, че при по-детайлен анализ на цялостния му текст той би могъл да добави ценни сведения както общо за българската езикова история, така и по-специално за особеностите при изграждане на стилистично маркирания текст.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ Приложенията на места илюстративни откъси от византийски текстове са в най-голяма близост до примерите от изследвания ръкопис. Цитират се по изданието на Бенешевич/Beneshevich 1906.

² Един показателен пример за това е използване на инфинитив в рамките на аналитичен императив [„да не ъсти: 44/15].

³ В статията си *Балканският езиков съюз и произходът на някои балкански езици*, публикувана в сайта <http://www.protobulgarians.com>, Иван Т. Иванов застъпва непопулярната теза за протобългарския произход на основните балканизми в нашия език, като дори стига до твърде крайния извод, че „може да се твърди обосновано, че езикът, послужил като еталон за формиране на БЕС, може да бъде езикът на най-ранните ирано-българи и другите сродни с тях народи, заселили се по Балканския полуостров“, позовавайки се на т.н. „балканизиращ фактор“ (количествен измерител на степента на притежание на общите балкански признаци).

⁴ Цитира се по Милетич/Miletich 1937.

⁵ Балкански езиков съюз.

⁶ Дори се смята, че данните отправят към възможна хронологизация на явлението с поне два века назад (Русек/Rusek 1963: 142).

⁷ Виж разширения контекст по-горе.

⁸ Съвременен български език.

⁹ Доколкото славянските юридически сборници имат преимуществено преводен характер.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Бенешевич 1906: *Бенешевич, В. Н.* Древнеславянская кормчая XIV титулов без толкований. Т. 1, вып. 1–2. Санкт Петербург. Отделение рус. яз. и словесности. [Beneshevich 1906: *Beneshevich, V. N.* Drevneslavianskaia kormchaia XIV titulov bez tolkovanii. T. 1, vyp. 1–2. Sankt Peterburg. Otdelenie russkogo iazyka. i slovesnosti. 464 p.]

Асенова 1984: *Асенова, П.* Към характеристиката на балканския езиков съюз (фонемна, морфемна и именна система). – Годишник на Софийския университет, Факултет по слав. филологии. Езикознание, № 74, I, с. 177–266. [Asenova 1984: *Asenova, P.* Kam karakteristikata na balkanskiya ezikov sayuz (fonemna, morfemna i imenna sistema). – Godishnik na Sofiyskiya universitet, Fakultet po slav. filologii. Ezikoznanie, № 74, I, 177–266.]

Асенова 1989: *Асенова, П.* Балканско езикознание. Основни проблеми на балканския езиков съюз. София. [Asenova 1989: *Asenova, P.* Balkansko ezikoznanie. Osnovni problemi na balkanskiya ezikov sayuz. Sofia.]

Викторова 2007: *Викторова, К.* За два синтактични процеса при функционирането на удвоените допълнения в историята на българския език. – LITTERA ET LINGUA. SERIES „DISSERTATIONES“, VOL. 1, SOFIA, с. 75–84. [Viktorova 2007: *Viktorova K.* Za dva sintaktichni protsesa pri funktsioniraneto na udvoenite dopalneniya v istoriyata na balgarskiya ezik. – LITTERA ET LINGUA. SERIES „DISSERTATIONES“, VOL. 1, SOFIA, 75–84.]

Гълъбов 1962: *Гълъбов, И.* Проблемът за члена в български и румънски език. София. [Galabov 1962: *Galabov, I.* Problemat za chlena v balgarski i ruman-ski ezik. Sofia.]

Дограмаджиева 1985: *Дограмаджиева, Е.* За степента на гръцко влияние върху старобългарския синтаксис. – В: Славистичен сборник. София, с. 124–

129. [Dogramadzhieva 1985: *Dogramadzhieva, E.* Za stepenta na gratsko vliyanie varhu starobalgarskiya sintaksis. – In: Slavistichen sbornik. Sofia, 124–129.]

Кемалова 2016: *Кемалова, А.* Един юридически сборник от XVI век. Речник-индекс. Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“. [Kemalova 2016: *Kemalova, A.* Edin yuridicheski sbornik ot XVI vek. Rechnik-indeks. Plovdiv, Universitetsko izdatelstvo „Paisiy Hilendarski“.]

Лопашов 1978: *Лопашов, Ю. А.* Местоименные повторы дополнения в балканских языках. Ленинград. [Lopashov 1978: *Lopashov, Ju. A.* Mestoimennye povtory dopolneniia v balkanskikh iazykakh. Leningrad.]

Милетич 1937: *Милетич, Л.* Удвояването на обекта в българския език не е балканизъм. – Списание на БАН, № 56, с. 1–21. [Miletich 1937: *Miletich, L.* Udvo-yavaneto na obekta v balgarskiya ezik ne e balkanizam. – Spisanie na BAN, № 56, 1–21.]

Минчева 1969: *Минчева, А.* Опити за интерпретация на модела на удво-ените допълнения в българския език. – Известия на Института за български език, № 17, с. 3–50. [Mincheva 1969: *Mincheva, A.* Opiti za interpretatsiya na mo-dela na udvoenite dopalneniya v balgarskiya ezik. – Izvestiya na Instituta za bal-garski ezik, № 17, 3–50.]

Минчева 1981: *Минчева, А.* Структурните черти на Балканския езиков съ-юз с оглед на съвременния български език. – Съпоставително езикознание, № 3–5, с. 136–444. [Mincheva 1981: *Mincheva, A.* Strukturnite cherti na Balkanskiya ezikov sayuz s ogled na savremenniya balgarski ezik. – Sapostavitelno ezikoznanie, № 3–5, 36–444.]

Минчева 1983: *Минчева, А.* Структурните черти на Балканския езиков съ-юз от гледище на развоя на българския език. – Славянска филология, № 17, с. 107–114. [Mincheva 1983: *Mincheva, A.* Strukturnite cherti na Balkanskiya ezi-kov sayuz ot gledishte na razvoya na balgarskiya ezik. – Slavyanska filologiya, № 17, 107–114.]

Минчева 1987: *Минчева, А.* Старобългарският език в светлината на бал-канистиката. София. [Mincheva 1987: *Mincheva, A.* Starobalgarskiyat ezik v svet-linata na balkanistikata. Sofia.]

Мирчев 1953: *Мирчев, К.* Кога възниква членната форма в българския език. – БЕ, № 1, с. 45–50. [Mirchev 1953: *Mirchev, K.* Koga vaznikva chlennata forma v balgarskiya ezik. – BE, № 1, 45–50.]

Мирчев 1966: *Мирчев, К.* За хронологията на основните балканизми в бъл-гарския език. – БЕ, № 4, с. 281–293. [Mirchev 1966: *Mirchev, K.* Za hronologi-yata na osnovnite balkanizmi v balgarskiya ezik. – BE, № 4, 281–293.]

Мирчев 1974: *Мирчев, К.* Дублиране на подлога в историята на българския език. – БЕ, № 6, с. 535–536. [Mirchev 1974: *Mirchev, K.* Dublirane na podloga v istoriyata na balgarskiya ezik. – BE, № 6, 535–536.]

Мирчев 1978: *Мирчев, К.* Историческа граматика на българския език. Со-фия. [Mirchev 1978: *Mirchev, K.* Istoricheska gramatika na balgarskiya ezik. Sofia.]

Младенов 1968: *Младенов, Ц.* Балканизъм ли е удвояването на обекта в български? – Известия на Института за български език, № 16, с. 151–156. [Mladenov 1968: *Mladenov, Ts.* Balkanizam li e udvoyavaneto na obekta v bal-garski? – Izvestiya na Instituta za balgarski ezik, № 16, 151–156.]

Попов 1963: *Попов, К.* Съвременен български език. Синтаксис. Второ издание. [Pопов 1963: *Popov, K.* Savremenен balgarski ezik. Sintaksis. Vtoro izdanie.]

Попов 1973: *Попов, К.* По някои основни въпроси на българския книжовен език. София. [Pопов 1973: *Popov, K.* Po nyakoi osnovni vaprosi na balgarskiya knizhoven ezik. Sofia.]

Русек 1963: *Русек, Й.* По въпроса за хронологията на удвояването на допълненията в българския език. – Български език, № 2, 141–143. [Rusek 1963: *Rusek, Y.* Po vaprosa za hronologiyata na udvoyaavaneto na dopalneniyata v balgarskiya ezik. – Balgarski ezik, № 2, 141–143.]

Селищев 1918: *Селищев, А. М.* Очерки по македонской диалектологии. Т. 1, Казан. [Selishev 1918: *Selishev, A. M.* Oчерki po makedonskoi dialektologii. T. 1, Kazan.]

Топалова-Симеонова 1969: *Топалова-Симеонова, Х.* Синтаксис на софийския говор. – Известия на Института за български език, № 18, с. 19–85. [Topalova-Simeonova 1969: *Topalova-Simeonova, H.* Sintaksis na sofiyskiya govor. – Izvestiya na Instituta za balgarski ezik, № 18, 19–85.]

Харалампиев 2001: *Харалампиев, И.* Историческа граматика на българския език. Велико Търново, Издателство Фабер. [Haralampiev 2001: *Haralampiev, I.* Istoricheska gramatika na balgarskiya ezik. Veliko Tarnovo, Izdatelstvo Faber.]

Цивьян 1965: *Цивьян, Т. В.* Имя существительное в балканских языках. Москва. [Tsiv'ian 1965: *Tsiv'ian, T. V.* Imia sushtestvitel'noe v balkanskikh iazykakh. Moskva.]

Цивьян 1979: *Цивьян, Т. В.* Синтаксическая структура балканского языкового союза. Москва, Индик. [Tsiv'ian 1979: *Tsiv'ian, T. V.* Sintaksicheskaia struktura balkanskogo iazykovogo soiuza. Moskva, Indrik.]

Цыхун 1981: *Цыхун, Г. А.* Типологические проблемы балканославянского языкового ареала. Минск, 1981. [Tsykhun 1981: *Tsykhun, G. A.* Tipologicheskie problemy balkanoslavianskogo iazykovogo areala. Minsk.]

Цонев 1920: *Цонев, Б.* Опис на славянските ръкописи и старопечатни книги в Пловдивската народна библиотека. София. [Tsonev 1920: *Tsonev, B.* Opis na slavyanskite rakopisi i staropechatni knigi v Plovdivskata narodna biblioteka. Sofia.]

Малеcki 1939: *Малеcki, М.* Zagadnienia sporne lingwistyki balkanske. – Zbirka odgdvora na pitanja 1 (III Medunarodni kongres slavista). Beograd, 216–219.

Мазон 1936: *Мазон, А.* Documents, contes et chansons slaves de l'Albanie du Sud, Paris.

Sandfeld 1930: *Sandfeld, Kr.* Linguistique balkanique. Problèmes et résultats. Paris.

✉ Гл. ас. д-р Ани Кемалова

Филологически факултет, ПУ „Паисий Хилендарски“

ул. „Цар Асен“, 24, 4000 Пловдив, България

kemalova.a@gmail.com

✉ Chief Assist. Prof. Ani Kemalova, PhD

Plovdiv University Paisii Hiledarski

24, Tsar Asen Str., 4000 Plovdiv, Bulgaria

kemalova.a@gmail.com